

ВІДГУК

опонента Мельника Віктора Миколайовича

доктора економічних наук, професора,

професора кафедри фінансів

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

на дисертаційну роботу Ткачика Федора Петровича на тему:

«Новітня архітектура фіскального федералізму»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук

за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Аналіз результатів дисертаційної роботи Ткачика Федора Петровича дає змогу сформулювати наступні узагальнені висновки щодо актуальності, особливостей, логічної структури, наукової новизни, практичного значення, а також загальної оцінки дослідження, основні положення якого подані до захисту.

*Актуальність теми дослідження та її зв'язок із науковими темами,
програми, планами*

Одним із ключових аспектів Євроінтеграційних процесів виступає формування ефективних інституцій державного управління та місцевого самоврядування, спроможних створювати та постійно забезпечувати сприятливе соціально-економічне середовище в територіальних громадах задля самореалізації людини, гарантування її прав і захисту свобод. Такий контекст потребує належного науково-методологічного та практичного підґрунтя у сфері забезпечення ефективного розподілу відповідних фінансових ресурсів, повноважень і відповідальності між органами державної влади та місцевого самоврядування з метою нарощування фіскального потенціалу територіальних громад в Україні. Прагматизм більшості розвинених країн світу свідчить, що в напрямку досягнення пріоритетних цілей соціально-економічного й культурно-

екологічного розвитку має бути реалізована доктрина взаємоузгодженості інтересів держави, регіонів і територіальних утворень в контексті оптимального забезпечення суспільного добробуту. Одним із засобів ефективної реалізації такої доктрини є фіскальний федералізм, імплементація якого здійснюється шляхом підвищення ролі місцевого самоврядування через делегування йому не лише повноважень, але й реальних інструментів для досягнення тактичних і стратегічних цілей розвитку держави та її територіальних утворень.

В умовах запровадження в Україні воєнного стану реалізація фіскального федералізму спроможна підсилити ефективність функціонування органів місцевого самоврядування щодо стабілізації й розвитку економіки територіальних громад на базі розширення відповідних фіскальних повноважень. Пріоритетною функцією територіальних громад та органів їх місцевого самоврядування, яка актуалізується в умовах воєнного стану, є посилення співпраці з донорськими організаціями європейських держав щодо розбудови та модернізації інфраструктури відповідних громад, а також підготовки до реалізації проєктів їх повоєнного соціально-економічного розвитку.

Попри вагомий інтерес до проблематики розвитку відносин органів державної влади та місцевого самоврядування на засадах фіскального федералізму серед науковців та практиків, питання підвищення ефективності його реалізації в українській практиці не втрачає своєї актуальності. З огляду на це виникає необхідність розробки теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо перегляду і наповнення новим змістом формування та функціонування новітньої архітектури фіскального федералізму в контексті забезпечення сталого економічного розвитку держави, регіонів, територіальних громад.

Зазначене обумовило актуальність теми докторського дослідження Ф. П. Ткачика, її наукову значимість і прикладну спрямованість на вирішення важливої наукової проблеми – розроблення нових теоретичних і методологічних засад та формування науково-прагматичних рекомендацій

щодо ефективної реалізації фіскального федералізму шляхом гармонізації складових його архітектоніки з метою активізації економічного розвитку територіальних громад і покращення суспільного добробуту.

Важливість проблематики дослідження підтверджується тим, що дисертаційна робота виконана відповідно до плану науково-дослідних робіт Західноукраїнського національного університету в межах науково-дослідних тем: «Напрями формування податкової політики України в контексті фіскальної децентралізації та розширення бази оподаткування» (державний реєстраційний номер 0115U002335); «Фіскальні виклики та асиметрії в умовах трансформації публічних фінансів: українські реалії» (державний реєстраційний номер 0117U000146); «Фіскально-регулюючі домінанти забезпечення митної безпеки в Україні» (державний реєстраційний номер 0119U100529); «Діджиталізація фіскального простору в контексті забезпечення національної безпеки України» (державний реєстраційний номер 0121U109486); «Домінанти управлінського обліку в умовах діджиталізації для забезпечення економічної безпеки України у воєнний і післявоєнний періоди» (державний реєстраційний номер 0123U101580); «Пріоритети фіскальної політики України в умовах дивергенцій митно-податкових інститутів» (державний реєстраційний номер 0122U000765); «Механізм активізації бізнес-середовища як суб'єкта трансформації міст України на засадах сталого розвитку та впровадження смарт-технологій» (державний реєстраційний номер 0119U101365).

Обґрунтованість наукових положень, висновків та практичних рекомендацій, сформульованих у дисертації

Ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи Ф. П. Ткачика дає змогу відзначити достатню обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій. У дисертаційній роботі чітко сформульовано мету і завдання дослідження, які логічно та послідовно розкриваються у всіх взаємопов'язаних

розділах. Результати дослідження розкрито в достатній мірі через належне теоретичне обґрунтування та використання актуальної інформаційної бази.

Обґрунтованість положень і висновків дисертаційної роботи досягнуто завдяки тому, що її теоретико-методологічним базисом є наукові праці відомих вітчизняних і зарубіжних вчених та фахівців, фундаментальні положення економічної й фінансової теорії, нормативно-правові документи, відповідні інтернет-джерела тощо. Емпірична частина роботи побудована на основі статистичних даних Міністерства фінансів України, Державної податкової служби України, Державної казначейської служби України, Державної служби статистики України, Державного веб-порталу бюджету для громадян, органів місцевого самоврядування в Україні, Світового банку, Європейського статистичного бюро, аналітичні огляди Організації економічного співробітництва і розвитку, інших міжнародних організацій, що характеризують предметну область дослідження за тривалий період часу. У дисертації використовується широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання (теоретичного узагальнення, наукової абстракції, порівняння, аналогії, аргументації, історичний, логічний, систематизації й узагальнення, структурно-функціональний, економіко-статистичного аналізу, індукції, дедукції, аналізу, синтезу тощо), а також діалектичний, системний, інституційний та інформаційний методологічні підходи.

Достовірність отриманих у дисертації результатів підтверджується публікаціями у наукових фахових періодичних виданнях України та інших держав, монографіях, оприлюдненням на численних міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Дисертаційна робота Ткачика Ф. П. містить п'ять розділів, має класичну структуру, логіка та виклад основних положень дає змогу простежити хід наукових думок автора, супроводжується відповідними схематичними елементами, рисунками, таблицями, посиланнями на використані джерела. Висновки дисертаційної роботи відображають результати проведеного

наукового дослідження, сутність та новизну розроблених і представлених на захист наукових положень і практичних рекомендацій.

Вищевикладене дає підстави стверджувати, що зміст дисертаційної роботи Ф. П. Ткачика відповідає назві теми, поставленій меті та засвідчує завершеність дослідження.

Наукова новизна положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх загальнонаціональне значення

Наукова новизна отриманих результатів докторської дисертації визначається тим, що в дослідженні на належному рівні обґрунтовано теоретико-методологічні засади і вироблено пропозиції науково-практичного характеру щодо реалізації архітекtonіки фіскального федералізму з метою активізації економічного розвитку територіальних громад і покращення суспільного добробуту. Особливої уваги заслуговують такі положення наукової новизни:

– формування теоретико-методологічних підходів до визначення місця фіскального федералізму у системі публічних фінансів (с. 21–24) та виявлення його ролі у забезпеченні суспільного добробуту (с. 25), що ґрунтуються на еволюційних концепціях побудови фіскальної політики, загальних теоріях податків, порівнянні моделей міжбюджетних відносин, сучасних тенденціях децентралізації фінансових повноважень. На цій основі стало можливим визначення ефектів імплементації фіскального федералізму в українську бюджетну систему (с. 56–59; с. 318–320);

– удосконалення концептуальних підходів до визначення архітекtonіки фіскального федералізму через синтез її ключових домінант, із застосуванням моделей децентралізованого, дуалістичного, кооперативного та комбінованого фіскального федералізму (с. 66–70). Такий контекст слугував обґрунтуванню доцільності практичного застосування симбіозу інструментів і методів

архітектоніки фіскального федералізму для досягнення цілей сталого розвитку територіальних громад в умовах протидії новітнім ризикам (с. 77; с. 89–94);

– обґрунтування теоретико-методологічних підходів до дослідження фіскального федералізму, що ураховують поглиблення фінансових протиріч між інтересами органів державної влади та місцевого самоврядування, а також базуються на використанні діалектичного; системного, інституційного й інформаційного підходів (с. 126; с. 131–137). Це дало змогу також аргументувати актуальні напрями вдосконалення архітектоніки фіскального федералізму в процесі забезпечення фінансової спроможності територіальних громад в Україні (с. 323–325);

– розробка науково-методичних підходів до оцінювання впливу фіскального федералізму на забезпечення соціально-економічного розвитку територіальних громад на основі проведення SWOT-аналізу ендогенних та екзогенних чинників формування їхнього фіскального потенціалу (с. 138; с. 338–342). Це, у свою чергу, відкрило можливість обґрунтування шляхів мінімізації ризиків нераціонального використання фінансових ресурсів органами місцевого самоврядування та орієнтирів ефективного формування й розподілу коштів місцевих бюджетів (с. 347–350);

– удосконалення теоретико-методологічних домінант дослідження фіскального потенціалу територіальних громад (п.п 2.3), що дало змогу: розвинути прикладні аспекти підвищення фінансової спроможності місцевих бюджетів; запропонувати вектори використання податкових інструментів архітектоніки фіскального федералізму в зміцненні фіскального потенціалу територіальних громад на базі розширення повноважень у сфері адміністрування місцевих податків і зборів задля забезпечення адекватної податкової конкуренції та формування сприятливого інвестиційно-інноваційного клімату в громаді;

– обґрунтування науково-концептуальні засади підвищення ролі фіскального федералізму стосовно ефективного оподаткування нерухомого майна (с. 296–304). Такий підхід дозволить органам місцевого самоврядування

у взаємодії з податковими органами результативніше здійснювати облік платників податку, збір податку на нерухоме майно, контроль за його декларуванням і сплатою до місцевих бюджетів, моніторинг цільового використання надходжень до бюджету;

– розвиток теоретико-організаційних засад зміцнення суб'єктності органів місцевого самоврядування в отриманні міжнародної фінансової допомоги, що базуються на наділенні повноважень органів місцевого самоврядування щодо безпосереднього прийняття відповідних фіскальних рішень (с. 320–324). Запропонований підхід сприятиме зміцненню фінансової спроможності місцевих бюджетів і підвищенню самостійності органів місцевого самоврядування в контексті виконання покладених на них завдань та функцій в сучасних умовах протидії ризикам воєнного часу.

Дисертаційна робота Ф. П. Ткачика також має практичне значення для державного управління та функціонування органів місцевого самоврядування, що підтверджується відповідними довідками про впровадження її результатів. Основні висновки та рекомендації здобувача щодо ефективного використання відповідних інструментів й методів архітектоніки фіскального федералізму застосовується у діяльності Комітету Верховної Ради України з питань фінансів, податкової та митної політики (довідка № 126-01/1161 від 17.10.2022 р.), Департаменту оподаткування юридичних осіб Державної податкової служби України (довідка № 1409/6/99-00-04-02-01-06 від 08.11.2022 р.), Тернопільської міської ради (довідка № 176/01 від 13.10.2022 р.), Управління Державної казначейської служби України в м. Тернополі (довідка № 5-06-06/627 від 29.06.2023 р.), Дунаєвецької міської ради (довідка № 01.02/2139 від 31.10.2023 р.); ТОВ «Уайт Консалтинг» (довідка № 1 від 22.07.2023 р.), а також у навчальному процесі Західноукраїнського національного університету (довідка № 126-28/11775 від 28.08.2023 р.).

*Повнота викладу результатів дослідження в наукових публікаціях,
зарахованих за темою докторської дисертації*

Наукові результати дисертаційної роботи опубліковано у 58 наукових працях: 1 одноосібній монографії, 1 публікації у колективній монографії, 30 статтях у наукових фахових виданнях України, 3 статтях у виданнях, що внесені до реєстру міжнародних наукометричних баз Scopus та Web of Science, 1 статті у науковому періодичному виданні іншої держави (Словаччина), 22 наукових працях, у яких додатково відображено результати дисертації (з них 1 публікація у виданні, проіндексованому в міжнародній наукометричній базі Scopus). Загальний обсяг наукових праць, опублікованих здобувачем особисто, становить 51,33 д. а.

Публікації автора достатньою мірою відображають зміст дисертації та відповідають вимогам МОН України до опублікування результатів дослідження на здобуття наукового ступеня доктора наук. Кількість, обсяг і якість друкованих праць дають авторові право публічного захисту дисертації.

*Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації та
фальсифікації*

Дисертація Ф. П. Ткачика на тему: «Новітня архітектоніка фіскального федералізму» відповідає принципам академічної доброчесності. Академічний плагіат, фабрикації та фальсифікації відсутні у дисертаційній роботі та наукових публікаціях, які відображають її результати. Використання текстів інших авторів і статистичних даних мають відповідні коректні посилання на першоджерела.

Зауваження та/або дискусійні питання щодо положень докторської дисертації

Не зменшуючи практичної цінності, значимості та високого рівня дисертаційної роботи Ф. П. Ткачика слід вказати на окремі положення, які можна віднести до категорії дискусійних, чи таких, що потребують додаткових пояснень та уточнень, а саме:

1. На с. 31–32 дисертаційної роботи здобувач розглядає регіональну фіскальну політику та вимоги, які ставляться до неї, акцентуючи, що вона повинна відповідати основним напрямам державної фіскальної політики. В цілому погоджуємось із здобувачем, однак зауважимо, що при цьому особливу роль відіграє взаємовплив державної та регіональної фіскальної політики на фінансове забезпечення бюджетів місцевого самоврядування. Очевидно, це питання потребує детальнішого дослідження;

2. На с. 77–78 дисертаційної роботи представлено архітектоніку фіскального федералізму та висвітлено взаємозв'язок між її елементами. Позитивно оцінюючи характеристику взаємодії всіх елементів архітектоніки фіскального федералізму зауважимо, що елементу фіскального потенціалу необхідно було приділити більше уваги та показати деталізацію його ресурсного забезпечення;

3. На с. 143–144 дисертації здобувачем досить вдало акцентовано увагу на впливу податкових і позикових фінансів в контексті формування фіскального потенціалу територіальної громади з урахуванням інформаційних технологій та девайсів. На нашу думку, доцільно було б більше уваги приділити імплементації інформаційних технологій ефективного використання податкових і позикових інструментів фіскального федералізму в Україні;

4. У параграфі 3.3 дисертаційної роботи здійснено економіко-математичне моделювання впливу інструментів фіскального федералізму на ефективність використання фіскального потенціалу територіальних громад. Однак в цьому контексті додаткової аргументації потребує вибір зазначених

математичних моделей за допомогою кореляційного і регресійного аналізу для прогнозування надходжень місцевих бюджетів в контексті реалізації інструментів фіскального федералізму;

5. Під час моніторингу ризиків публічних фінансів у параграфі 5.1 здобувачем досить влучно обґрунтовано саме ризики фіскального федералізму та фіскальної децентралізації, своєчасне реагування на які дасть змогу підвищити ефективність використання інструментів і методів архітекtonіки фіскального федералізму задля примноження фінансових ресурсів державного і місцевих бюджетів. Доцільно було б також відобразити в науковому дослідженні очікувані ефекти від застосування розроблених пропозицій протидії ризикам фіскального федералізму та фіскальної децентралізації в Україні.

Проте, зазначені зауваження не знижують високої якості та глибини дисертаційної роботи, яка вирішує важливу науково-практичну проблему розвитку понятійно-термінологічного апарату, методологічного інструментарію дослідження, закономірностей функціонування та окреслення напрямів подальшої модернізації архітекtonіки фіскального федералізму.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Ткачика Федора Петровича є завершеним, цілісним, самостійним, актуальним науковим дослідженням, результати якого мають обґрунтовану наукову новизну, важливе практичне та теоретичне значення. Винесені на захист нові науково обґрунтовані положення, висновки та рекомендації в сукупності вирішують важливу науково-прикладну проблему – розроблення теоретико-методологічних положень, науково-методичних підходів і обґрунтування прикладних засад реалізації новітньої архітекtonіки фіскального федералізму.

Робота виконана на високому теоретико-методологічному рівні. Одержані наукові результати є обґрунтованими і достовірними. Їх опубліковано у

фахових статтях й апробовано на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Зміст реферату відповідає основним положенням виконаного дослідження. Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. Оформлення дисертації теж відповідає встановленим вимогам.

Зазначене дає підстави констатувати, що дисертаційна робота «Новітня архітектура фіскального федералізму» за актуальністю, змістом, обсягом досліджень, науковою новизною та практичним значенням отриманих результатів відповідає вимогам пп. 6, 7, 8, 9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17.11.2021 р., а її автор, Ткачик Федір Петрович, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Опонент:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів Університету
Григорія Сковороди в Переяславі

Віктор Мельник
ПІДПИС Віктор МЕЛЬНИК
Засвідчую:
Нач. ВК *Віктор Мельник*